

IJSHEILIGEN

IJsheiligen is één van de oudste en wellicht het bekendste begrip uit de volksweerkunde. De eerste berichten over deze "strengere heren" dateren van rond het jaar 1000. De IJsheiligen zijn St. Mamertus, St. Pankratus, St. Servatius en St. Bonifatius. Zij vierden hun naamdagen op achtereenvolgens 11, 12, 13 en 14 mei.

De IJsheiligen ontleen hun benaming aan het gevaar van koud voorjaarsweer voor het gewas, dat in deze tijd in volle bloei staat. Een late vorstnacht kan nu veel schade aanrichten. Het is echter niet zo dat tijdens de IJsheiligen de kans op een overgang naar koud weer groter is dan op andere dagen in het voorjaar.

Abrupte temperatuurveranderingen, die onder andere het gevolg zijn van het nog relatief koude zeewater, zijn kenmerkend voor dit hele jaargetijde en kunnen ook in juni nog voorkomen. Wel neemt na half mei de kans op vorst sterk af en aan het eind van deze maand zijn temperaturen onder nul heel uitzonderlijk. In dat opzicht markeren de IJsheiligen meestal de overgang naar een periode met een meer zomers karakter.

Het is een algemeen bekend gegeven dat je pas na IJsheiligen kan beginnen met het planten in de volle grond. Omstreeks deze tijd komt in West-Europa nogal eens een schade brengende nachtvorst voor. Hij begint meestal rond 7 mei met een koude noordenwind.

Na deze dagen komt er in onze streek (Midden Noord-Europa) geen nachtvorst meer voor.

WEERSPREUKEN M.B.T. IJSHEILIGEN

"Pancraas, Servaas, en Bonifaas,
brengen sneeuw en ijs helaas!"

"Voor IJsheiligen de bloempotten
buiten,
veelal kun je er dan naar fluiten,
wacht af tot de heiligen zijn
voorbij,
de bloemen zijn u daarvoor blij."

"Het kan vriezen tot in mei,
tot de IJsheiligen zijn voorbij."

"Al is Mamertus oud en grijs,
houdt hij van vriezen nog en ijs."

"Servaas moet verlopen zijn,
voor de nachtvorst goed en wel
verdwijnt."

"Wie zijn schaaap scheert voor St.
Servaas
houdt meer van wol dan van het
schaap."

DE HEILIGEN VAN IJSHEILIGEN

Van oorsprong heeft IJsheiligen betrekking op de naamdagen van de volgende katholieke heiligen:

- Mamertus van Vienne 11 mei
- Pancratius van Rome 12 mei
- Servatius van Maastricht 13 mei
- Bonifatius van Tarsus 14 mei
- *Sophia van Rome* 15 mei

Drie is het heiliggetal en daarom rekent men er in de meeste landen maar drie tot de IJsheiligen. In sommige landen wordt St. Mamertus niet meegeteld, in andere landen hoort St. Bonifatius er niet bij.

Sommige landen, waaronder Duitsland, Hongarije en Zwitserland, rekenden in het verleden ook 15 mei (ook wel aangeduid als koude Sophie) nog tot de IJsheiligen. Dat dateert uit de elfde eeuw, toen Sophie beschermeling van de vorst was. In het Alpengebied werden indertijd op die dagen vuren ontstoken ter bescherming tegen de vorst.

Sint Mamertus (11 mei)

Mamertus werd aan het begin van de vijfde eeuw in Vienne in Frankrijk geboren. Over zijn jeugd is zo goed als niets bekend. Wel weten we dat hij de broer was van de beroemde dichter filosoof Claudianus Mamertus. Hij was een gelovig man die graag priester wilde worden. In het jaar 461 werd hij tot bisschop van zijn geboortestad Vienne gekozen. Tijdens zijn ambtelijke periode kwam hij in aanvaring met paus Hilarius (nov. 461 - feb. 468) vanwege een conflict omtrent zijn aangrenzend bisdom. De juiste toedracht is niet bekend. Er wordt gesproken over de aanstelling van een bisschop maar ook over de samenvoeging van bisdommen. Wel is zeker dat hij door de paus tot de orde werd geroepen.

Toen Mamertus bisschop was, werd de stad door veel plagen overvallen. In een korte periode werd zij verwoest door vuur en een aardbeving. Ziekten en oorlogen (vooral van de Goten die het Romeinse Imperium vernietigden), waren voor de stad een zware beproeving. In het jaar 470 kondigde Mamertus de zogenaamde Kruisprocessie aan ter voorkoming van de vele rampen. Drie dagen voor 's Heren Hemelvaart trok er een bidprocessie door de straten van de stad. Voor Goddelijke hulp en afwending van rampen. Deze processie zou zich later over geheel Europa uitbreiden. Ook nu nog kent men het gebruik van deze processie.

Op 11 mei 475, na een vruchtbare periode als bisschop, stierf Mamertus in zijn stad.

Sint Pancratius (12 mei)

Pancratius werd geboren rond het jaar 290. Kort na zijn geboorte stierf zijn moeder en zijn vader stierf het jaar daarop. Hij werd door zijn oom Dionysius geadopteerd en rond het jaar 303 vertrokken zij naar Rome. Keizer Diocletianus heerste over het keizerrijk en de christenvervolging was op haar hoogtepunt. Het geloof in Christus stond gelijk aan het doodvonnis. Pancratius was van deze redenering niet onder de indruk en met het vermogen dat hij van zijn ouders had geërfd probeerde hij zoveel mogelijk christenen te helpen. Vooral het lot van de gevangenen trok hij het meest aan. Zijn werkzaamheden werden verraden en tenslotte werd hij voor de stadhouder van Rome gebracht. Hij schonk al zijn vermogen aan de christengemeenschap van Rome en liet zich voor keizer Diocletianus leiden. Deze beloofde hem

alle heerlijkheden van het leven als Pancratius het geloof in Christus zou afzweren. De intussen 14 jarige knaap liet zich niet van zijn geloofsovertuiging afbrengen. Hierop sprak Diocletianus woedend het vonnis over Pancratius uit en op 12 mei 304 werd hij in het openbaar onthoofd. Zijn lichaam werd door de beulen voor de honden achtergelaten. Een vrouw heeft het lichaam van Pancratius echter naar de catacomben van Octavilla aan de Via Aurelia gebracht. Paus Symmachus (498 - 514) bouwde in het jaar 500 over zijn graf een basiliek (de voorloper van de Basilica St. Pancrazio fuori le mura). Pancratius is de patroon van de trouw aan de eed: de eed bij het doopsel, het huwelijk, het priesterschap en de ambtseed.

Sint Servatius (13 mei)

Servatius was een van de eerste geloofsverkondigers in wat we nu Nederland noemen.

Zijn naam Servatius of Sarbatius wijst op een oosterse oorsprong, waarschijnlijk Armenië. Betrokken in de grote kerkelijke en politieke verwickelingen van zijn tijd, moet hij een man van betekenis zijn geweest. Zijn naam als bisschop (rond het jaar 340 benoemd) van Tongeren komt voor in de lijst van de Gallische bisschoppen die de orthodoxe geloofsbelijdenis van Sardica (343) ondertekenden tijdens de plaatselijke synode. Tijdens de synode van Rimini (359) behoorde hij tot de verdedigers van het geloof in Jezus Christus, de Zoon van God.

Servatius werd een van de felste tegenstanders van het Arianisme en bestreed deze stroming waar maar mogelijk was. Hij werd door de leider van het Gallische volk naar keizer Constantius II gezonden om daar voor het Gallische volk te gaan pleiten. Servatius is vanuit Tongeren naar Maastricht gevlucht en heeft hier nog een korte periode geleefd. Op 13 mei 384 is hij te Maastricht gestorven en ligt begraven in de Sint Servaas basiliek van Maastricht.

Sint Bonifatius (14 mei)

Bonifatius is de naam van verschillende personen die van alles hebben veranderd in de vroeg middeleeuwse katholieke kerk.

De Bonifatius die bij IJsheiligen hoort is niet de bekende Angelsaksische missionaris Bonifatius die van de noordelijke Nederlanden een christelijke streek wilde maken. Later verplaatste hij zijn werkgebied naar het gebied ten noordoosten van de Rijn. Toen hij in het jaar 754 een tweede poging deed om

Friesland te kerstenen werd hij met 52 gezellen vermoord bij Dokkum, en ligt begraven in het Duitse Fulda. Deze Bonifatius heeft zijn feestdag op 5 juni.

Zijn naamgenoot Bonifatius die wel bij IJsheiligen hoort was een Romeins burger, die in 307 de marteldood stierf tijdens de christenvervolgingen onder keizer Diocletianus.

Over het leven van deze Bonifatius is ons weinig bekend. Ook de werken die hij verricht heeft zijn niet aan de geschiedschrijvers geopenbaard. Hij werd geboren in Rome in de derde eeuw. Hij zou ooit samen hebben geleefd met de rijke Romeinse vrouw Aglae. Nadat zij zich bekeerd had tot het christendom moest Bonifatius van haar naar Tarsus (Turkije). Hij had de opdracht om de relieken van martelaren op te sporen en terug naar Rome te brengen. Tijdens deze reis kwam hij tot inkeer en bekeerde zich tot het christendom. Hij bemerkte dat in deze Romeinse stad de christenvervolging in volle gang was en hoe deze gelovige mensen gefolterd en ter dood gebracht werden.

Bonifatius bekende zich openlijk tot het christendom en werd door de soldaten van de keizer gevangen genomen en gefolterd. Op 14 mei 307 stierf hij de marteldood door in gloeiende pek geworpen te zijn. Zijn lichamelijke resten werden door de begeleiders van Bonifatius naar Aglae teruggebracht als relieken van een martelaar.

Sint Sophia (15 mei)

Sophia van Rome werd in 304 slachtoffer van de Christenvervolging van keizer Diocletianus.

Paus Sergius II liet in 845 een deel van haar relikven overbrengen naar het hoogaltaar van de op zijn last gerestaureerde San Martino ai Monti in Rome. Een ander deel van de relikven werd door Remigius van Straatsburg overgebracht naar de abdij van Eschau.

Sophia is de beschermheilige tegen nachtvorst en wordt om die reden ook wel koude Sophie genoemd. In Zuid-Duitsland geldt haar naamdag als de dag

om tuinplanten te planten en om de bloembakken op en aan de balkonnen te vullen. Naar Sophie is het zogenaamde Sophiekruid (*Sisymbrium sophia*) genoemd.

Sophia wordt vaak afgebeeld met haar drie dochters Geloof, Hoop en Liefde. Attributen waarmee zij wordt afgebeeld zijn de palmtak (symbool voor het martelaarschap), het zwaard (waarmee zij werd omgebracht) of een boek.

Sophia wordt ook in de Oosterse Kerken vereerd, waar een groot aantal iconen van haar in omloop is.

